

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך יב, תשכ"א

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

אכילת קורצא

מה מקורו של צירוף הלשון „אכילת-קורצא“?

בספרו „גלויות וסתומות בלשון“ בעמ' 159 מביא הסופר מר מ' סתוי את ההסברה דלקמן (השערה זו מצויה כבר בספרו „פרקי טבע ולשון“ עמ' 92, אלא שהפעם הרחיבה במקצת):

קורצא הוא מעין לחם שאופים הרועים בהיותם עם העדרים ובנודדיהם... לחם זה אוכלים בצוותא, ואכילה זו מלווה בניבול-פה, בהליכת-רכיל, בגילוי-סודות ובהלשנה...

רמז דק לקשר זה בין סעודת רועים בצוותא לבין מזימה, בגידה והלשנה — אנו מוצאים בפרשת מכירת יוסף (בראשית לו, כה—כו).

עד כאן לשונו של מ' סתוי.

על כך ברצוני להעיר, כי הפירוש של הפסוקים בבראשית לו דחוק הוא; שכן באותה סעודה לא זממו האחים להרע ליוסף, אלא להפך, יהודה הציע להקל את גורלו: לא להרגו, כי אם למכרו לישמעאלים. ושיחה זו לא נתקיימה אלא לאחר שעברה שם אורחת ישמעאלים, ולא דווקא בשעת הסעודה.

אך מן הראוי גם לבדוק את פירושו של סתוי לגופו של העניין.

הבלטת הקשר בין אכילה בצוותא ובין מזימה או בגידה איננה חדשה. מצינו בפירוש רש"י לדניאל ג, ו: „ואומר אני שכן היתה דת של הולכי רכיל לאכול לגימא במקום שמלשינין

שם והוא סימן קיום דברים, שמאותה שעה יש עליהם לברר דבריהם ולאמת לשון הרע שאמרו, ואותה סעודה נקראת אכילת קורצין, לשון קורץ בעיניו (משלי ו) שהוא סימן לשון הרע. פירוש דומה מצוי ברש"י לויקרא יט, טז למלים "לא תלך רכיל בעמידך": "בתרגום: לא תיכול קורצין וכו'". כלומר: כבר מפרשים קדומים סברו, כי אכילת קורצא פירושה אכילה ממש, אלא שהם ראו בשורש קרץ רמז לקריצה בעיניים. בדומה לכך מפרש גם מצודת ציון. אבל אליבא דמפרשים אלה לא ברור המעמד האקוואטיבי של קורצא; מדוע אוכלים את הקורצא?

על קושי זה מתגבר מר סתוי. חידושו הוא בפירוש קורצא כסוג מסוים של לחם, וכמו כן מנסה הוא למצוא הסבר אחר לקשר בין אכילה זו ובין המלשינות. השאלה היא: האומנם סביר קשר זה? התואם ביאור זה את הממצא הלשוני? לדעתי מתעלם פירוש זה מכינוי הקניין המופיע בצורות הקדומות של ניב זה. במקרא מופיע הביטוי פעמיים, בדניאל ג, ח ושם ו, כה; בשני הפסוקים נזכר המולשן, הנבגד כ ב ע ל הקרץ: ואכלו קרציהוון די יהודיא; אכלו קרצוהי די דניאל. כלומר: אכלו את קרציו. יחס זה אינו מבואר בגרסתו של סתוי. משום כך נראית לי יותר הגרסה, שלפיה היה פירוש המילולי של הניב הזה אכילת בשרו של האדם, שעליו מלשינים. וכך אומר אבן עזרא לדניאל ג, ח: "...המדבר בסתר רעה על אחד, כאילו אכל בשרו". כך מסביר המילון הנודע של קיהלר-באומגארטנר: *eat the pieces of flesh torn off from someone's body*. גם מילון בן-יהודה מפרש את הביטוי הזה בהתחשבות עם

כינוי הקניין, אם כי שם מתפרשת התיבה קרץ כל חם, ולא כבשר מגופו של האדם שבוגדים בו: לא נתן לאחר לאכול את לחמו, אלא אכל אותו בהיותו עדיין בצק, הקהה את שני חברו, קיפח את זכותו (הערה של טור-סיני).

בתרגום מופיע ביטוי זה כנגד הלך רכיל. בספרות המאוחרת שוב עולה השימוש בכינוי הקניין כרמז לאדם שנגדו זוממים את המזימה, כגון: יפיר עצת צר, אשר קרצו אכל (קטע מזמן הגאונים, מובא לפי מילון בן-יהודה). אמת, בספרות החדשה מצוי „לאכול קורצא בפלוני (טיל אולנשפיגל, תרגום שלונסקי, עמ' 25), אך חשוב יותר השימוש המקורי בביטוי זה. היש סמוכין בלשון לשימוש זה באכילה במשמעות של פגיעה במישהו, גרימת נזק וכד' ? דומה שכן הוא. הרי הצירוף „ואכלו איש את בשר רעהו“. במקורו משמעותו היא מילולית, כפשוטה: בשעת רעב לא יהא מזון מצוי ויאלצו לאכול איש את בשר רעהו (כגון: ויקרא כו, כט; ירמיה יט, ט ועוד). אך לימים נתייחדה לצירוף זה משמעות מושאלת, מעין „להזיק זה לזה“. והרי הצירוף „איש את רעהו חיים בלעו“ (אבות ג, ב) — גם כאן לבלוע במשמעות להזיק, לפגוע. אף במקרא משמש השורש בלע בבניין פיעל במשמעות להשחית, להשמיד כגון ישעיה כה, ז—ח ועוד. ומכאן הביטוי יבולע לו, שמקורו בשמואל ב יז, טו. (אמנם ידוע לי, כי יש הגוזרים את הביטוי הנ"ל משורש אחד בלע, ולא בלע; אך בלע ובלע הם שורש אחד אליבא דכולי עלמא). והנה הביטוי נושך נושך. האין בולטת גם כאן הקרבה בין אכילה, בליעה, ובין גרימת נזק?

אם כן: בלי ספק מצויות עובדות בלשון המוכיחות, כי קיים קשר בין מושג האכילה ומשמעות הפגיעה, גרימת נזק וכד'. התיבה קרץ פירושה בארמית: חלק, חתיכה (מכאן: קורצתי מחומר זה); ולפי זה מתקבל ביותר על הדעת הפירוש מעניין אכילת בשרו של האיש.

מן הראוי להביא אף את ההקבלה האנגלית, שמרמו לה המילון של קיהלר ובאומגארטנר: backbite; פירושה המילולי הוא "לנשוך את הגב" — והמשמעות הרווחת: להלשין. ואולי יש גם קרבה בין המלים הגרמניות beissen (לנשוך) ו beuten (לבזוז בז).

גד בן-עמי צרפתי

„מלים ותולדותיהן“ ליחזקאל קוטשר, ירושלים תשכ"א

„בלשנים חובבים של „עמך“ — עד היום הזה התחביב האהוב עליהם ביותר הריהו השוואת הלשון העברית אל לשונות אירופה“ — כך פתח המחבר באחד הפרקים של הספר, בבואו להזכיר אחדות מן הדוגמאות ה„פיקאנטיות“ ביותר של אטימולוגיות מדומות אלה, כגון הגרמנית heiraten מן „הרי את (מקודשת)“ והתואר הספרדי don מן „אדון“ (עמ' 31).

הבלשנות העממית הזאת היא חלק מפעילות רוחנית מצויה בכל עם: כל איש, באשר הוא „חי מדבר“, מבקש לדעת את מקור המלים שהוא משתמש בהן, למצוא קשרים